

Luontosopimus politiikan ideaalina

PERTTI LAPPALAINEN

Ongelma

Tämän esityksen tarkoituksena on pohtia, millaisesta politikointityylistä suunnattomat ympäristöongelmat johtuvat ja millaista politikointityyliä tarvitaan niiden välttämiseksi ja tuhojen korjaamiseksi. Täsmennän tätä yleistä kysymyksenasettelua kahden esimerkin avulla. Professori Ola M. Johansen on todennut hyvin kuvaavasti:

Olen vakuuttunut siitä, että ilmakehän lämpeneminen on jo alkanut. (...) Olemme panneet alulle hallitsemattoman geofyysisen kokeilun, jonka seuraukset maapallon väestölle ovat dramaattiset (Aamulehti 28.3.1995).

Toisen esimerkin on esittänyt Michael Serres teoksessaan *Luontosopimus*. Hän toteaa, että ilmakehän hiilidioksidipitoisuuden kasvaminen on niin suuri muutos, että sen seurauksia ei voida arvioida. Se aiheuttaa jotakin uutta ja harvinaista. Filosofian historian perspektiivistä tämä tarkoittaa »globaalin historian astumista luontoon ja globaalin luonnon astumista historiaan» (Serres 1994, 20).

Serres pitää ilmaston muutoksen syynä ongelma-alueista tai tilannesidonnaista politikointityyliä tai pelkkää aloittamista, joka ei piittaa tai ei pysty arvioimaan pitkän aikavälin lopputuloksia. Hänestä poliitikkojen suunnitelmat kantavat vain seuraaviin vaaleihin saakka ja byrokraatit toimivat vain vero- tai budjettivuoden ehdoilla. Politikointi keskittyy lyhyen aikavälin suunnitelmiin, poliittinen maailma ei

pysty huomioimaan kuluvan ajan ja vallitsevan säätilan välistä suhdetta. Emme kykene ajattelemaan ilmaston, sateiden ja tuulien rytmien ja kantaman mukaan. Elämme universaalisti vain lyhyintä aikaväliä, »elämme välittömän eräpäivän oloissa» (Serres 1994, 55. Ks. myös 21, 51, 54).

Serres antaa ymmärtää, että erittäin lyhyt aikaväli on yhteydessä tuhoamiseen. Tämä näkyy siten, että ainoastaan ohitse kiittävään hetkeen supistetulla ajalla on merkitystä ja ainoastaan katastrofeiksi supistetut uutiset ovat mielenkiintoisia (Serres 1994, 55). Poliitiikan tutkimuksen termein asia voidaan ilmaista siten, että politikointi poikkeuksena on tunkeutunut myös luontoon, jossa siitä on tullut merkittävä. Ainoastaan luonnon rytmien katkos herättää huomiota. Elintärkeä jatkuvuus ei kiinnosta.

Ympäristön tuhoutumisen pysäyttäminen on tyypistynyt pelkiksi aloitteiksi, joiden aikaansaaman muutoksen varmaa lopputulosta ei kukaan tunnu tietävän. Esimerkiksi säädöksillä voidaan vähentää kivihiihen ja öljyn kulutusta ja istuttaa tuhoutuneita metsiä laajasti uudelleen tarkoituksena hidastaa jo alkuunpantuja kehityskulkuja, mutta tällaisella näperteleväällä reformipolitiikalla ei pystytä muuttamaan kurssia, joka vie kohti kallioseinää (Serres 1994, 55). Esimerkiksi Berliinin ilmastokokouksessa 28.3.–7.4.1995 Yhdysvallat ei suostunut päästöjen yksiselitteiseen »vähentämiseen», vaan loppuasiakirjan mukaan »pyritään» asettamaan »päämäärät päästöjen rajoittamisesta ja vähen-

tämisestä», kun sitovaa sopimusta valmistellaan (Helsingin Sanomat 8.4.1995).

Tällainen pelkkä pyrkimys, julkilausumapuhe, on ominaista politikointityylille, joka ei piittaa toiminnan lopputuloksista. Ympäristöaloitteet vaikuttavatkin kaksinaamaiselta sielunhoidolta tai ripittäytymiseltä, jonka jälkeen uusien syntien tekeminen voi taas huoletta jatkua. Olemme keskinäisessä elämässämme tottuneet käyttäytymään miten härskisti tahansa ja selviytymään siitä pyytämällä anteeksi. Mutta luonnon kyky antaa anteeksi on rajallinen.

Johansenin ja Serresin huomiot paljastavat, että ihmiset eivät toimi keskenään, vaan toiminta suuntautuu yhä enenevästi myös luontoon päin. Ihmiset pystyvät aloittamaan prosesseja luonnossa samalla tavalla kuin he aloittavat uutta ihmisten maailmassa. Uusi alku on luonteenomaista Hannah Arendtin tunnetulle toiminnan käsitteelle. Toiminta merkitsee uutta alkua, jonkin saattamista liikkeelle. Se tarkoittaa myös taitoja, joiden avulla ihmiset hyödynävät maailman tarjoamia mahdollisuuksia (Arendt 1961, 58–61, 153–154). Täten toiminta murtaa kaikkia rajoja ja rajoituksia ja avaa suljettuja tulevaisuushorisontteja.

Uuden ja poikkeuksellisen alun lisäksi toiminta on kontingenttista myös toisella tavalla. Uuden prosessin tulokset ovat epävarmoja ja ennustamattomia, minkä vuoksi toiminta on eräällä tavalla turhaa ja turhauttavaa (Arendt 1958, 231–233). Arendtille tapahtuma on ihme, joka katkaisee automatisoituneet ja luonnollistuneet prosessit (Arendt 1961, 168–170). Uusi alku ja tulevaisuuden yllättäväksi tekevä tapahtuma ovat yhden politiikan tyylin, poikkeuksen politiikan, keskeisiä piirteitä. Arendt on kuitenkin hyvin tietoinen toiminnan ennustamattomuuden vaaroista. Hän haluaa selvästi tieteellisellä tuotannollaan hyökätä »huoletonta optimismia ja huoletonta epätoivoa vastaan» (Arendt 1951, xxix). Tällä tavoin Arendt haluaa korostaa, että ihmisten on oltava vastuullisia toimintansa tuloksista.

Arendt on huolestunut ihmisten kasvavasta kyvystä toimia myös luontoon päin. Hän pitää tätä mahdollisuutta vaarallisena. Jos ihmisten aloittaman luonnon prosessin lopputulosta ei kyetä ennustamaan ja kontrolloimaan, he voivat vaikka tuhota kaiken orgaanisen elämän päällä. Kyky toimia on vaarallisin kaikis-

ta inhimillisistä kyvyistä ja mahdollisuuksista (Arendt 1958, 2–3; 1961, 62), jos ihmiset eivät kannu vastuuta toiminnastaan.

Luontosopimus vastaan politikoinnin realismi

Serresin ratkaisu edellä esitettyihin ympäristöongelmiin on luontosopimus, joka on lisä yhteiskuntasopimukseen. Luontosopimus perustuu symbioosioikeuteen, joka tarkoittaa vastavuoroisuutta: »niin kauan kuin luonto antaa ihmiselle, niin paljon ihmisen täytyy antaa takaisin luonnolle, josta on tullut oikeussubjekti» (Serres 1994, 66). Eri poliittisia liikkeitä jakava kohtalonkysymys on, kuinka luontosopimus poliittisena ideaalina voidaan toteuttaa.

Serresin mielestä luontosopimus edellyttää uutta poliitikkoa. Hän tukeutuu uuden politiikan määrittelyssään Platonin vertaukseen laivasta ja sen miehistön »alistamisesta ohjaajan, asiantuntevan hallitsijan valtaan» (Serres 1994, 67). Toisin kuin maalla laivassa ei kukaan voi vetäytyä yksinäisyyteen vaan joutuu jatkuvaan sosiaaliseen kanssakäymiseen toisten kanssa. Mikäli merimiehet ryhtyisivät vastustamaan toisiaan, he ajaisivat tietoisesti aluksensa haaksirikkoon. Tämä osoittaa heidän yhteiskuntasopimuksensa perustuvan suoraan luontoon. Merimiehiä uhkaa jatkuvasti valtameri, joka valvoo heidän rauhaansa. Serres vaatii myös, että miehistön on onnistuttava täydellisesti, mikä puolestaan edellyttää »jumalaisen hienoa käytöstä». Miehistön on purjehdettava »kohteliaisuuden (*politesse*) lain alla», mikä Serresille on yhtä kuin politiikka (Serres 1994, 68). Juuri perämiehen tehtävänä on hallita. Hänen täytyy olla perehtynyt erikoistekniikkaan, symbioottiseen taitoon ohjata laiva myrskyjen läpi. Platonin filosofikuninkaan ihanteen mukaisesti perämiehen täytyy työskennellä kuten tiedemies tai insinööri. Hallitsemisen taito merkitsee ensisijaisesti ihmisten toiminnan rationalisoimista tai, kuten Serres kaunopuheisesti asian ilmaisee, hallitsemisen taito merkitsee kykyä kutoa »rationaalisista langanpätkistä ketju, joka kuljettaisi vähemmän rationaalisia intohimoja» (Serres 1994, 73). Tällainen politikoinnin tyyli on yksi esimerkki Michael Oakeshottin tarjottamasta rationalistisesta politiikasta.

Tiedolla ja tieteellä on keskeinen asema ra-

tionalistisessa politiikassa, johon liittyy selkeästi teknokraattisia elementtejä. Tällainen politiikka pyrkii sulauttamaan politiikan hallintoon, ja siitä muodostuukin tietoa ja voimaa edellyttävää teknologiaa. Poliitiikka on tällöin autoritaarista vaan ei suostuttelevaa (Oakeshott 1975, 166–168). Rationalistinen politiikka pyrkii organisoimaan yhteiskunnat ideaalien pohjalta, mikä puolestaan johtaa ideologioiden valtaan. Niistä tulee politiikan opaskirjoja, joita pyritään soveltamaan sellaisenaan käytäntöön (Oakeshott 1947, 22; 1948, 352). Rationalistinen politiikka pyrkii ennen muuta ratkaisemaan poikkeuksen ongelman. Yhteiskunnallisten riskien ja epävarmuuksien ajatellaan olevan mahdollisia rationalistisen laskelmoinnin ja tieteellisen suunnittelun avulla. Tarkoitus on luoda ennustettavuutta ja varmuutta (Oakeshott 1948, 350).

Rationalistista politiikkaa vastaan asettuu politikoinnin tyyli, jota kutsun politikoinnin realismin logiikaksi. Sen immanentti elementti on, kuten Oakeshott on Hans Morgenthauhun tukeutuen korostanut, valtataistelu. Toinen tyyppillinen piirre on epätäydellisyys. Yhdessä nämä ominaisuudet tekevät harmonian ideaalin toteutumisen mahdottomaksi.

Politikoinnin realismin logiikka käy ilmi Oakeshottin politiikkamääritelmästä, joka sekin kaunopuheisesti viittaa merianalogiaan – tosin hyvin eri tavalla kuin Serresin luonnehdinta. Oakeshottin mukaan poliittisessa toiminnassa »ihmiset purjehtivat rajattomalla ja pohjattomalla merellä; ei ole satamaa suojaksi eikä pohjaa ankkurointia varten, ei lähtöpaikkaa eikä tiettyä määränpäättä. Tarkoitus on yrittää pysyä pinnalla keinumatta; meri on sekä ystävää että vihollinen ja miehistö koostuu käyttäytymisen traditionaalisten resurssien käytöstä siten, että jokaisesta uhkaavasta tilanteesta tehdään ystävää» (Oakeshott 1951, 127).

Määritelmän alku on suunnattu lopulliseen tavoitteeseen, esimerkiksi luontosopimuksen ideaaliin, suuntautuvaa toimintaa vastaan. Siinä korostetaan poliittisen toiminnan loppumattomuuden ja yllättävyyden ajatusta. Poliitiikan merimiehet vain ajaehtivat ja piipahtavat maihin siellä, missä pitävät sitä tarpeellisena. Näin ollen Oakeshottin politikointimääritelmä on lähes vastakkainen Serresin ideaan nähden. Onkin vaikea kuvitella, että »jumalaisen hienoa

käytöstä» edellyttävä luontosopimus voisi toteutua Oakeshottin kuvaaman realismin logiikan oloissa.

Serresin luontosopimus saa naiivin utopistisen leiman, kun hän ryhtyy käsittelemään rakkautta yhdyssiteiden tai liittojen edellytyksenä. Hän mainitsee kaksi lakia, joista ensimmäinen kehottaa ihmisiä rakastamaan toisiaan. Toinen laki käskää rakastamaan maailmaa, mikä vaatii ennen kaikkea »universaalia rakkautta fyysiseen Maahan» (Serres 1994, 80). Nimitän tällaista harmoniahaavetta sosiaaliseksi politiikaksi. Se tarkoittaa juuri sosiaalista integraatiota ja ihmisten keskinäiselle solidaarisuudelle perustuvaa maailmanvaltiota tai eräänlaista automaattista maailmankonetta, jonka itseohjautuvuutta ihmisten toiminta ei saa häiritä.

Yksi sosiaalisen politiikan tunnetuin vastakohta ja siten Serresinkin luontosopimuksen toteutumisen vahvasti kyseenalaistava tekijä on Carl Schmittin poliittisuuskäsite, joka todellakin on poliittisen realismin manifesti. Hän pitää poliittisuuden kriteerinä ystävää-vihollinen erottelua, joka on kuin suoraan osoitettu politiikan sosiaalistajille. Hänestä koko maapallon kattavaa ja kaiken inhimillisyyden sisältävää maailmanvaltiota ei voi olla olemassa. On kohdalokas virhe uskoa, että jokin kansakunta voisi poistaa ystävää-vihollinen erottelun julistamalla ystävyyttä koko maailmaa kohtaan. Maailma ei muutu tällä tavalla epäpoliittiseksi eikä siirry puhtaan moraalisuuden tilaan. Jos ihmiset pelkäävät poliittisissa suhteissa piileviä riskejä ja koettelemuksia, aina tulee toisia, jotka hyväksyvät ne ja suojelevat vihollisia vastaan ja näin ottavat poliittisen toiminnan haltuunsa. Suojelija sitten ratkaisee, kuka on vihollinen (Schmitt 1932, 52–56).

Schmitt ei (tietenkään) mainitse mitään ihmisen ja luonnon välisestä erottelusta, mutta ystäviin ja vihollisiin jakautunut ihmisten maailma tuskin voi kokea »universaalia rakkautta fyysiseen Maahan». On perin epärealistista haittattelua olettaa, että Serresin tarkoittama luontosopimus toteutuu pelkillä solidaarisuusjulistuksilla ja valistusvetoomuksilla. Itse politikoinnin reaalisuuden logiikka romuttaa ne.

Luontosopimuksen valmistaminen

Platonin tarkoittaman hallitsemistavan luonnet-

ta voidaan analysoida myös Arendtin määrittelemän toiminnan vastavoiman, valmistamisen näkökulmasta. Määriteltessään valmistamisen käsitettä myös Arendt tukeutuu Platoniin. Hän tarkoittaa valmistamisella luonnon hallitsemista ja erilaisten esineiden tuottamista, mistä syntyy inhimillinen taituruus (*human artifice*) (Arendt 1958, 136, 230). Esimerkiksi Serresin mainitsema purjehtimisen taito viittaa juuri valmistamiseen liittyvään taidokkuuteen.

Valmistamisen keskeisin tunnusmerkki on määrätty alku ja tarkasti ennustettava loppu. Täten valmistaminen on luotettavaa, yllätyksentöntä ja varmaa. Verrattuna toiminnan turhuuteen ja haurauteen tai Oakeshottin poliittiseen realismiin tai Schmittin ystävä-vihollinen eroteluun valmistamisen pystyttämä maailma on kestävä ja pysyvä. Toiminnan riskejä ja vaaroja on pyritty eliminoimaan tuomalla inhimillisten suhteiden verkostoon luotettavammiksi ja varmemmiksi väitettyjä kategorioita kuin mitä toiminta on eli nimenomaan valmistamisen menetelmiä on siirretty toiminnan korvikkeiksi (Arendt 1961, 79). Platonin ja hänen seuraajiensa tarkoitus on ollut korvata toiminta valmistamisella nimenomaan siksi, että inhimillisten asioiden maailmaan saataisiin samanlaista varmuutta ja pysyvyyttä, joka luonnostaan kuuluu valmistamiseen (Arendt 1958, 225–226).

Valmistamisen prosessi, ja myös valmistava politiikka, jakaantuvat kahteen osaan. Ensiksi pitää olla mielikuva tai hahmo, idea, ja toiseksi pitää organisoida keinot ja aloittaa toimeenpano (Arendt 1958, 225). Idea tai ideaalinen on purjehtijan tarkka määräsata. Tämähän on tunnetusti Platonin poliittisen filosofian yksi keskeisin ajatus, jonka hän omaksui juuri valmistamisen maailmasta (Arendt 1958, 142). Platonin ajatukset ovat synnyttäneet myös utopioita tai uskomuksia, että poliittinen järjestelmä voidaan konstruoida mallin ja siten tekniikan, esimerkiksi purjehdustaidon, hallitsemisen avulla. Utopiat ovat olleet tehokkaimpia välineitä säilyttämään ja kehittämään niitä poliittisen ajattelun traditioita, joissa toiminnan käsite on tulkittu valmistamisen ehdoilla (Arendt 1958, 227–228). Utopioilla ei kuitenkaan historiassa ole ollut sanottavaa merkitystä. Niiden toimeenpano käytäntöön on lähes aina murentunut nopeasti, sillä ne eivät ole kyenneet hallitsemaan ihmisten välisiä suhteita vaan ovat

hajonneet nimenomaan niiden paineesta (Arendt 1958, 25). Toisin sanoen ihmisten toimintaa ei ole pystytty puristamaan utopioiden ja ideaalien, esimerkiksi luontosopimuksen, esittämiin malleihin. Arendtin toiminnan käsitteen näkökulmasta Serresin esittämä luontosopimus ilman järeitä toteuttamiskeinoja on tuomittu epäonnistumaan.

Toinen keino pyrkiä valmistamaan politiikkaa on turvautua keino-päämäärä -tekniikkaan. Se saattaa olla ainut tie – tai paremminkin nuorallatanssi – kohti luontosopimusta. Valmistamisen prosessissa päämäärä on kaiken epäilyn ulkopuolella. Päämäärä ei vain oikeuta keinoja vaan myös tuottaa ja organisoii niitä. Se oikeuttaa väkivallan käytön (Arendt 1958, 13, 143).

Jos luontosopimus asetetaan ehdottomaksi päämääräksi ja jos se valistusrationalistisena ideaalina tai utopiana ei toteudu, jääkö enää muuta mahdollisuutta kuin uhata väkivallalla tai käyttää väkivaltaa päämäärän toteuttamiseksi? Kun maapallon lämpötila nousee, kun napajäätiköt sulavat, kun Alpit sulavat, kun kokonaisia kaupunkeja uppoaa maahan ikeroudan sulaessa tai kun Golf-virta muuttaa suuntaansa, onko muuta keinoa pysäyttää tällainen hidas mutta varma tie tuhoon kuin brutaali pakottaminen »jumalaisen hienoon käyttäytymiseen»? Onko vakuuttava, argumentatiivinen puhe politiikoinnin tyylinä irvokasta löppötelyä ongelmien vakavuuteen ja valtavuuteen nähden?

Ympäristödiktaattori luontosopimuksen valmistajana

Arendtin käsitteitä soveltamalla voidaan esittää vielä yksi luontosopimuksen soveltamiskeino. Sekään ei ole kovin houkutteleva. Toiminnan satunnaisuuksien yleisin välttämiskeino on ollut monarkia (*monarchy*) tai yhden ihmisen hallitseminen (*one-man-rule*) erilaisine muunnoksineen. Vahva valmistava hallitsija on nähty ratkaisukeinoksi ennustamattomuuden ongelmaan. Vahvan johtajan ajatellaan muista eristyneenä tekevän tai valmistavan esimerkiksi lakeja ja instituutioita samalla tavalla kuin teemme pöytiä tai tuoleja. Vahvan johtajan ajatellaan käsittelevän ihmisiä samalla tavalla kuin luonnosta tulevaa raaka-ainetta valmistetaan

(Arendt 1958, 188).

Voitaisiin myös olettaa, että vahva johtaja, eräänlainen ympäristödiktaattori, kykenee valmistamaan luontosopimuksen. Muiden diktaattorien tavoin hänkin varmaan tukeutuisi hanakasti väkivaltaan. Tällainen yhden ihmisen suvereneiteetti, jollainen perämies luonnollisesti joutuu olemaan, ei tietenkään salli laivassaan moninaisuutta. Hän on miehistönsä ja matkustajansa normaalistava sosialisiaattori eli edellyttää heiltä ehdottomasti »jumalaisen hienoa käytöstä». Varmasti kohti tiettyä määräsatamaa purjehtivan laivan perämies ei voi olla erilaisia argumentteja ja makuja kuunteleva demokraatti – etenkin, kun aikaa on vähän.

Toiminnan tinkimättömänä puolustajana Arendt tietenkin väittää, että kukaan ei voi olla suvereeni, sillä ei yksi ihminen vaan ihmiset asuttavat maan (Arendt 1958, 220, 234). Arendt sanottu irti perinteisestä suvereenista vallasta, jota on nimitetty esimerkiksi absoluuttiseksi vallaksi (ks. Crick 1962, 61) ja korkeimmaksi ja riippumattomaksi vallaksi (ks. Schmitt 1922, 26). Tarkoitan sillä tarkasti säädeltyä ylihistoriallista instituutiopyramidia, joka selkeästi määrittää hierarkkiset valtasuhteet ja joka on tähännyttä vallan tasapainottamiseen ja siten tulevaisuuden varmuuteen ja poikkeusten estämiseen (ks. Arendt 1963, 231). Mutta jos halutaan estää spontaani ja ennustamaton toiminta ja määrätä selkeä käyttäytymisääntä, eikö juuri silloin tarvita tällaista perinteistä suvereenia vallankäyttäjää?

Arendtin näkökulmasta Serresin ajatus Platonin filosofiaan perustuvasta uudesta poliitikosta on yksi muunnos tästä yksinvaltiudesta. Platonin ratkaisu on filosofikuningas, jonka spesiaalitieto, siis purjehtimisen tekniikka, ratkaisee tai ehkäisee toimintaa ja sen seurauksia. Poliittisen ajattelun traditioita ja ihmisten poliittisia kokemuksia ovat vahvasti leimanneet tietämisen identifioiminen käskemiseksi ja hallitsemisen sekä toiminnan samastaminen kuuliaisuuteen ja toimeenpanoon (Arendt 1958, 221, 225). Tietävä perämies, hallitsija, pyrkii varmistamaan tulevaisuuden hallitsemalla repressiivisesti tietämättömyyttä alamaista eikä salli yhdenkään osapuolen puuttua toimintaansa vaan edellyttää »jumalaisen hienoa käytöstä». Hän kuvittelee itsellään olevan tietopääomaa, jota voi vain itse hallita. Valta on tässä tapauk-

sessä yksisuuntaista herruutta, käskemistä ja tottelemisen edellyttämistä. Valta ei täten ole toimintaan liittyvä kylkiäinen, mahdollisuus, joka saa aikaan poikkeuksia ja joka tekee tulevaisuudesta arvaamattoman ja yllättävän.

Arendt esittää, että ei vain yksinvaltius ole toiminnan ja siten politiikan väistämisyritys, vaan ylipäätään hallitseminen (*rule*), josta yksi esimerkki on perämiestaito, pyrkii tähän. Siihen nimittäin sisältyy ajatus, että ihmiset voivat elää yhdessä juridisesti ja poliittisesti vain silloin, kun toisilla on oikeus käskää ja toisten on pakko totella. Jos poliittisen yhteisön ajatellaan koostuvan hallituista ja hallitsijasta eli jumalaisen hienoista käyttäytyjistä ja perämiehestä, toiminta halutaan tällöin korvata jollakin muulla. Hallitsemisen ylivertaisuus toimintaan nähden perustuu juuri valmistamisen tekniikoihin (Arendt 1958, 222, 225).

Toiminnasta paetaan hallitsemiseen silloin, kun toiminnan aloittaja haluaa täydellisesti hallita sitä, minkä hän on aloittanut, eikä tarvitse toisia asiansa läpiviemiseen. Valmistava poliitikko, hallitsija, tekee aloitteen toimintaan ryhtymisestä ja määrää sitä suvereenisti. Aloittajasta voi siten tulla hallitsija, jonka »ei tarvitse toimia ollenkaan vaan hallita toimeenpanoon kykeneviä ihmisiä» (Arendt 1958, 222–223). Jos haluamme solmia pitkälle tulevaisuuteen ulottuvan luontosopimuksen, onko meidän annettava kaikki valta hallitsijalle, joka sporadisen, hetkellisen ja yllättävän toiminnan sijasta määrää sen suunnitelmallisen ja varman toimeenpanon? Mutta jälleen: Onko tällaisen lineaarisen jatkuvuuden luominen ja ylläpitäminen mahdollista muutoin kuin aseilla uhaten?

Luontosopimus ja poliittiset tyyli

Erotan lopuksi kaksi vastakkaista poliittista tyyliä, joilla luontosopimusta voidaan tavoitella. Arendtin tarkoittama ihmisten yhteinen vastuullinen *toiminta* voi aloittaa ympäristön tuhoamisen lopettamisen. Toisin sanoen ympäristön tuhoutumisen prosessi on vallitseva olotila, joka täytyy lopettaa uudella alulla. Koska kukaan ei hengitä kansallista ilmaa, poliittisten prosessien kansainvälistyminen on välttämätön mutta tuskin riittävä ehto ympäristöongelmien ratkaisemiseksi. Täten ympäristöongelmien ratkaiseminen on yksi keskeinen tekijä, joka häi-

vyttää kansallisten ja kansainvälisten poliittisten kysymysten välistä rajaa. Vain kansainvälisellä yhteistyöllä on mahdollista esimerkiksi vähentää hiilidioksidipäästöjä.

Jos toiminta kuitenkin keskittyy pelkästään aloitteisiin, esimerkiksi päästöjen rajoittamiseen, mutta ei seurauksien arvioimiseen, se on yhtä vastuutonta kuin esimerkiksi ilmastonmuutokseen sopeutuminen.

Kansainvälistymisen ja ympäristöongelmien kärjistymisen limittyminen toisiinsa asettaa myös tutkimuseettisiä velvoitteita. Kuten Serres sanoo, »olemme kykenemättömiä löytämään järkeviä ratkaisuja, koska olemme uponneet mahtiemme lyhyisiin aikaväleihin ja sulkeutuneet ahtaisiin lokeroihimme» (Serres 1994, 56). Kaikki »lyhyen aikavälin ja kultivoituneen erikoistumisen ihmiset, kuten tiedemiehet,» ovat vastuussa ilmaston muutoksista (Serres 1994, 55–56). Kansainvälistymisen ja ympäristöongelmien muodostama kytkös edellyttääkin – käyttäkseni eräitä Tuomas Nevanlinnan kielikuvia – »itseensä käpertyneiden puheenparisien» ja »pikkusieluisten nationalististen tilkkutäkkien» (Nevanlinna 1995, 41) välttämistä tutkimuskohteina. Erikoistuminen marginalisoi ja tekee näin tieteenaloista tilkkutäkin palasia. Tällainen peitto ei lämmitä – paleltuminen uhkaa.

Valmistava politiikka, jos se ymmärretään vakavasti päämäärän saavuttamisena eikä pelkänä pyrkimyksenä, voi tähdätä kauas tulevaisuuteen. Oleellista ja hyvin ongelmallista on, että valmistava politiikka näyttää olevan politiikan tyyli, johon sisältyvä aikajänne ei ole ristiriidassa luonnon rytmien kanssa. Valmistavaan politiikkaan sisältyvä aika näyttäisi siis olevan sopusoinnussa luontosopimuksen idealin kanssa.

Joudumme kuitenkin maksamaan tällaisen valmistavan politiikan toteuttamisesta niin kalliisti, että vapauksiin tottuneina emme sitä kapinoimatta hyväksy. Valmistava poliittinen toimija on todellakin herra ja mestari, joka aloittaa jotakin uutta ja määrää sitä absoluuttisesti. Hän ei piittaa traditionaalisista demokraattisista arvoista vaan on halukas rajoittamaan kansa-

laoikeuksia radikaalisti elämän säästämiseksi maapallolla. *Politicus faber*, esimerkiksi vahva ympäristöhallitsija, valmistaa luontosopimuksen vaikka väkivallan avulla. Täten joudutaankin kärjistäen kysymään, onko luonnon tuhoutumisen estäminen väistämättä ristiriidassa demokratian arvojen kanssa.

Itse asiassa valmistava politiikka tuhoaa kaikki muut kilpailevat politiikkatyylit, ja maailmassa, joka sallii vain yhdenlaisen politiikoinnin, valmistamisen, ei enää ole poliittisuutta. Onko ydinongelma siten erilaisten politiikkatyörien välinen kilpailu? Onko toisin sanoen poliittisuuden hävittäminen yksi keskeinen keino selviytyä olemassa olevasta katastrofista? Mitä teemme tilanteessa, kun (ei siis *jos*) on pakko valita näistä vaihtoehdoista?

LÄHTEET

- Aamulehti 28.3.1995
 Arendt, Hannah (1951/1967): *The Origins of Totalitarianism*. Georg Allen & Unwin, London.
 Arendt, Hannah (1958): *The Human Condition*. The University of Chicago Press, Chicago.
 Arendt, Hannah (1961): *Between Past and Future*. Meridian Books, Cleveland.
 Arendt, Hannah (1963/1965): *On Revolution*. Penguin Books, Harmondsworth.
 Crick, Bernard (1962/1986): *In Defence of Politics*. Penguin Books, London.
 Helsingin Sanomat 8.4.1995
 Nevanlinna, Tuomas (1995): Euroopan idea. Helsingin Sanomat, kuukausiliite 21.1.1995.
 Oakeshott, Michael (1947/1962): Rationalism in Politics. Teoksessa Michael Oakeshott, *Rationalism in Politics and Other Essays*. Methuen, London. s. 1–28.
 Oakeshott, Michael (1948): Scientific Politics. *The Cambridge Journal* 1:6, s. 347–358.
 Oakeshott, Michael (1951/1962): Political Education. Teoksessa Michael Oakeshott, *Rationalism in Politics and Other Essays*. Methuen, London. s. 82–114.
 Oakeshott, Michael (1975): *On Human Conduct*. Clarendon Press, Oxford.
 Schmitt, Carl (1922/1934): *Politische Theologie: Vier Kapitel zur Lehre von der Suveränität*. Duncker & Humboldt, München.
 Schmitt, Carl (1932/1963): *Der Begriff des Politischen*. Duncker & Humboldt, Berlin.
 Serres, Michael (1994): *Luontosopimus*. Vastapaino, Tampere.